

p

pólusok ■■■
folyóirat

2020 I. évfolyam, 1. szám

Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
Pécsi Tudományegyetem

PÁNOVICS ATTILA¹

AZ EURÓPAI UNIÓ KÖRNYEZETI POLITIKÁJA – FÉLÚTON(?)

ABSZTRAKT

Napjainkban az európai környezet és az EU környezeti politikája fordulópont-hoz érkezett. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség Európa környezeti állapotáról szóló jelentésének (Helyzetkép és kilátások 2020-ban) megállapításai alapján nyilvánvaló, hogy kedvező változások történtek néhány területen, de a következő 10 évben sürgős cselekvésre lesz szükség, különben az EU nem fogja elérni a 2030-as célkitűzéseit. Az Unió erre adott válasza az „európai zöld megállapodás”; egy új növekedési stratégia, amely át kívánja alakítani az EU-t egy modern, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdasággal rendelkező, tisztességes és virágzó társadalommá, melyben az üvegházhatást okozó gázok nettó kibocsátása 2050-re megszűnik, és ahol a gazdasági növekedés elválik az erőforrások felhasználásától.

Kulcsszavak: *környezeti politika, környezeti cselekvési programok, európai zöld megállapodás*

¹ Egyetemi adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi- és Európaijogi Tanszék
DOI: 10.15170/PSK.2020.01.01.05

Bevezetés

Az elmúlt 50 évben az Európai Unió egy viszonylag átfogó környezetvédelmi szabályanyagot hozott létre, amely messze nem tökéletes, mégis egyfajta sikertörténetnek tekinthető. Annak ellenére, hogy a növekedés elősegítése és a munkahelyek megőrzése mindig is elsődleges politikai prioritás volt, az EU környezeti politikája egy olyan terület, amelynél világosan láthatók az európai integrációs folyamat előnyei.

Az Európai Unió története világosan mutatja, hogy miként jutott el egy eredetileg szinte tisztán gazdasági céllal létrehozott szervezet annak felismeréséig, hogy a környezeti érdekek figyelmen kívül hagyása rövid időn belül az integrációs folyamat továbbfejlődésének a gátjává válhat. Az Európai Gazdasági Közösséget (EGK-t) létrehozó Római Szerződés eredetileg nem tartalmazott – nem is tartalmazhatott (Faragó, 2018: 5-7) – környezetvédelmi vonatkozású rendelkezéseket. Az 1957-ben aláírt alapító szerződés valamennyi jelentős módosítása – beleértve a Lisszaboni Szerződést is² – továbbfejlesztette és erősítette a közös környezeti politikát (Jans – Scott, 2003: 323). Ebből is látszik, hogy a környezeti politika mindig is gyorsan változó területe volt az uniós szintű fellépésnek.

Harmadik országok és más nemzetközi szervezetek részéről egyre nagyobb elvárások fogalmazódnak meg az EU, mint 27 fejlett országot tömörítő jogi entitás irányába. Mivel a globális környezeti kormányzás (*global environmental governance*) jelenlegi rendszerének megváltoztatását számos tényező akadályozza, az Európai Unió számára adott a lehetőség, hogy kihasználja az integrációban rejlő lehetőségeit. Meghatározó politikai és gazdasági súlyának, valamint az ambiciózus (környezetvédelmi és egyéb) célkitűzéseinek köszönhetően, globális partnerként kulcsszerepet játszhat a nemzetközi kormányzás reformját célzó folyamatban, ami egyben alapvető hitelességi kérdés is az európai integrációs folyamat egésze szempontjából (Marín Durán – Morgera, 2012, 288).

² A 2007 decemberében aláírt és mintegy 2 évvel később hatályba lépett Lisszaboni Szerződés jogi szempontból két, egymástól független, önálló nemzetközi megállapodásból áll: egyrészt az eredetileg 1957-ben, Rómában aláírt EGK-Szerződésből, melynek az elnevezése az Európai Unió működéséről szóló szerződésre (EUMSZ) változott, másrészt az eredetileg 1992-ben, Maastrichtban elfogadott Európai Unióról szóló szerződésből (EUSZ).

Fenntartható fejlődés az Európai Unióban

A hagyományos közgazdasági paradigmát egyre több kritika éri, a gazdaság működésének alapját azonban továbbra is a termelés és fogyasztás állandó növekedésének szükségességébe vetett hit alkotja, ami mindeddig lehetetlenné tette a piac működésének megfelelő (ön)korlátozását. A természettől eltávolodott, tudományos és technikai vívmányaitól önteltté vált emberek társadalmának mozgatórugója a termelés és a fogyasztás, s ezek legfőbb szabályozója a piac lett, miközben nyilvánvaló, hogy a jelenlegi gazdasági-társadalmi berendezkedésünk nem szolgálja a hosszú távú érdekeinket. A végtelen növekedésre épülő gazdasági modell tehát válságban van, és a válsághelyzetből kivezető utat sokan még mindig a további gazdasági növekedéstől várják (Pánovics, 2009: 225).

Az európai integráció a fennállása óta olyan mértékű békét, jólétet és biztonságot teremtett a tagállamok állampolgárai számára, ami elképzelhetetlen volt a megalakítása idején. A fejlődése azonban ennek ellenére – vagy éppen ezért – jelenleg nem fenntartható. A fenntartható fejlődésnek csak egy gyengébb verziója („gyenge fenntarthatóság”) tud érvényesülni, ami gyakorlatilag a Maastrichti Szerződés óta központi szerepet játszik az EU környezeti politikájában. Önmagában a gazdaság, a társadalom és a környezet dinamikus egyensúlyának szükségességét egyébként korán felismerték már, hiszen az akkori tagállamok állam- és kormányfői az 1972 októberében, Párizsban tartott konferencián elfogadott – a közösségi szintű környezeti politika bölcsőjének tekinthető (Bándi, 1999: 27) – nyilatkozatukban is hangsúlyozták már a gazdasági expanzió, az emberi életminőség és a környezet védelme közötti összefüggéseket.³

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (*European Environment Agency – EEA*) 2019 végén hozta nyilvánosságra az eddigi legátfogóbb jelentését Európa környezeti állapotáról (EEA, 2019). Az Ügynökség által közzétett adatok azt mutatják, hogy az uniós környezeti politika évtizedeken keresztül túlságosan is olyan – a közvélemény és a média által leginkább figyelemmel kísért – kérdések megoldásával foglalkozott, amelyek nem feltétlenül léptek túl a tüneti kezelés szintjén. Az elképzelések politikai jó szándékot tükröztek, de nem voltak elég konkrétak, hiányoztak a konkrét célok, a határidők és az érintettek megnevezései, a környe-

³ “Economic expansion is not an end in itself. Its first aim should be to enable disparities in living conditions to be reduced. [...] It should result in an improvement in the quality of life as well as in standards of living. As befits the genius of Europe, particular attention will be given to intangible values and to protecting the environment, so that progress may really be put at the service of mankind.”

zetpolitikai eszközök között pedig egyértelműen a jogszabályi eszközök használata dominált.⁴ Az elért eredmények többnyire annak voltak köszönhetőek, hogy a környezeti politika évtizedekig jórészt a jól látható pontforrásokra összpontosítottak, miközben az erőforrások felhasználása abszolút mértékben nem csökkent.

Kiindulópontként bátran rögzíthetjük, hogy a fenntarthatóság eléréséhez az Unió működésének tiszteletben kell tartania a környezet teherbíró képességét, a politikák kidolgozásának pedig megbízható tudományos megalapozottsággal kell bírniuk. Önmagában örömteli, hogy az erőforrások felhasználásának üteme és a gazdasági növekedés sebessége egyre inkább elválik egymástól az EU-ban. Amennyiben az erőforrás-felhasználás összességében továbbra is abszolút mértékben növekszik, ez hosszabb távon semmiképpen sem férhet össze a környezet teherbírásának tiszteletben tartására irányuló célkitűzésekkel. A kihívások komplexitása miatt pedig még mindig nem értjük pontosan az ösztönzőket és a korlátokat, nem rendelkezünk minden területen megbízható mutatókkal, és nem vagyunk képesek egyértelműen igazolni a cselekvés és a nem-cselekvés (tétlenség) költségeit.

A fenntarthatóság szempontjából ezért az egyik legfontosabb kérdés, hogy miként lehet a továbbiakban csökkenteni a környezetre nehezedő nyomást (különösen az EU nyersanyag- és természeti erőforrás-igényét). A 2010-ben elfogadott, ún. „*Európa 2020*” stratégia⁵ is komoly jelentőséget tulajdonított az erőforrás-hatékonyságnak, a Bizottság „*Fenntartható Európa 2030-ra*” című vitaanyaga⁶ az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak (*Sustainable Development Goals – SDGs*)⁷ a megvalósításáról pedig már a természeti erőforrások túlzott mértékű kiaknázása és kimerítése miatt felhalmozott, ún. „*ökológiai adósságot*” tekinti a leg súlyosabb deficitnek és kihívásnak.

⁴ Utóbbival kapcsolatban azonban hangsúlyozni kell, hogy az EU bővítésének eddigi története azt is bizonyította, hogy az újabb országok csatlakozása az uniós környezeti szabályozás tényeréséhez – végső soron a környezet védelmének magasabb szintjéhez – vezet.

⁵ COM(2010) 2020

⁶ Európai Bizottság (2019a): Vitaanyag Fenntartható Európa 2030-ra.

⁷ Az említett célok a „*Világunk átalakítása: a fenntartható fejlődés 2030-ig szóló programja*” c. átfogó dokumentum részeként kerültek elfogadásra, az ENSZ alapításának 70. évfordulója alkalmából tartott csúcstalálkozón (Sustainable Development Goals – Knowledge Platform, 2015).

A 8. környezeti cselekvési program felé

Jelenleg az EUMSZ XX. Címe („*Környezet*”) tartalmazza az EU környezeti politikájára vonatkozó, speciális rendelkezéseket (191-193. cikkek).⁸ Az átfogó kereteket azonban kezdettől fogva a környezetvédelmi cselekvési programok biztosították a környezeti politika számára. Ezeknek a stratégiai iránymutatást biztosító, rövid- és középtávú⁹ koncepcióknak a jogi kötőereje is megnőtt, mióta az Európai Parlament és a Tanács az ún. rendes jogalkotási eljárás (korábban együttdöntési eljárás) keretében, illetve határozat (tehát uniós jogalkotási aktus) formájában fogadja el őket.¹⁰

Az uniós szinten elfogadott környezeti cselekvési programokat nem csak tagállami, hanem regionális és helyi szinteken is fontos viszonyítási pontnak tekintik, és ösztönzőleg hatnak olyan környezetvédelmi intézkedések, döntések meghozatalához, amelyek egyébként nem történtek volna meg, illetve csak jóval hosszabb idő múlva és/vagy kevésbé hatékony formában kerültek volna elfogadásra. Ennek köszönhetően mindig jelentős hozzáadott értéket nyújtottak nem csak az Unió és a tagállamok, hanem harmadik országok és egyéb szereplők környezeti politikája számára is.

A 6. környezeti cselekvési program 2002-ben történt elfogadása egyrészt nem tette lehetővé, hogy érdemi hatással legyen a 2000-2006 közötti uniós ciklusra, másrészt csak kiegészítette a 2000-ben elfogadott (majd 2005-ben megújított¹¹), ún. Lisszaboni Stratégiát, valamint az EU Fenntartható Fejlődési Stratégiáját.¹² A 7. környezeti cselekvési program,¹³ amely a 2014-től 2020-ig terjedő időszakra határozott meg jogilag kötelező erejű célkitűzéseket az EU és a tagállamai számára, hasonlóképpen illeszkedik az Európa 2020 programhoz.

A 7. cselekvési program első alkalommal tartalmazott egy valóban hosszú távú (2050-re szóló) jövőképet is (*Living well, within the limits of our planet*). A végrehajtási időszaka szerencsés módon egybeesett a következő hét évre szóló pénzügyi

⁸ Eredetileg az Egységes Európai Okmány által, 1986-ban bevezetett 130r-t. cikkek.

⁹ Az eddigi (4-10 éves) időkeretek számos területen bizonyultak túlságosan rövidnek a releváns jogszabályok kidolgozásához, elfogadásához és a végrehajtás megkezdéséhez. Így nehéz megítélni azt is, hogy a cselekvési programok ténylegesen mekkora hatással járnak a konkrét jogi aktusok megszületésére és érvényesülésére.

¹⁰ Lásd az EUMSZ 192. cikk (3) bekezdését.

¹¹ COM(2005) 24

¹² COM(2005) 97

¹³ 1386/2013/EU határozat (HL L 354, 2013.12.28., 171. o.)

kerettel, illetve az Európa 2020 program befejeződésével, de a program értékeléséről szóló jelentésében a Bizottság elismerte, hogy jobb lett volna, ha ezt az időkeretet az uniós intézményi ciklusához, vagy egy még hosszabb távú stratégiai kerethez (pl. a Párizsi Megállapodáshoz vagy a 2030-ig tartó időszakra szóló menetrendhez) kötötték volna.¹⁴

A 7. környezeti cselekvési program azt a szerkezeti megoldást választotta, hogy a korlátozott számú, tematikus célkitűzései¹⁵ mellé meghatározott négy, ún. „*támogató eszközt*”,¹⁶ valamint két horizontális prioritást.¹⁷ A 7. környezeti program három tematikus célkitűzése alá tartozó területek közül elsősorban a levegő-, víz- és talajszennyezés csökkentésével, a mérgező vegyi anyagokkal, a savas esővel és az ózonréteg védelmével, a védett területekkel, valamint az ÜHG-k kibocsátásának csökkentésével kapcsolatos fellépések esetén mutatható ki előrehaladás; a 2030-ig tartó időszakot tekintve azonban optimizmusra csak a hulladékkezelés és a klímaadaptációs stratégiák/tervek elfogadása adhat okot. Különösen a második tematikus célkitűzés keretében születtek tehát jelentős eredmények, számos területen azonban elmaradás tapasztalható, de ezek az eredmények is megkérdőjeleződhetnek hosszabb távon.

Az európai zöld megállapodás

Az Európa 2020 stratégia („*Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*”) a környezetbarát, erőforrás-hatékony, versenyképes és alacsony CO₂-kibocsátású gazdaságra történő áttérést határozta meg a fenntartható gazdasági növekedés új paradigmájaként. Szimbolikus jelentőségűnek is tekinthető, hogy 2019 decemberében az újonnan megválasztott Európai Bizottság az európai zöld megállapodásra (*European Green Deal*) vonatkozó közleményt bocsátott ki, amely új növekedési stratégiát vázolt fel az Unió számára: „[...] *az EU-t olyan igazságos és virágzó társadalommá kívánja alakítani, amely modern, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdasággal rendelkezik, ahol 2050-re megszűnik az üvegházhatást okozó*

¹⁴ COM(2019) 233, 4. o.

¹⁵ 1. az uniós természeti tőke védelme, megőrzése és fejlesztése („*természet*”); 2. erőforrás-hatékony, zöld és versenyképes, alacsony CO₂-kibocsátású gazdaság kialakítása („*gazdaság*”); 3. az uniós polgárok megóvása („*egészség*”).

¹⁶ 1. a szabályozás végrehajtásának javítása; 2. jobb tájékoztatás a tudáslap javításával; 3. átgondoltabb beruházások; 4. a környezeti szempontok integrálása más szakpolitikákba.

¹⁷ A városok fenntarthatóságának javítása, illetve az Unió támogatása a környezettel és az éghajlattal kapcsolatos nemzetközi kihívások kezelésében.

gázok (ÜHG-k) nettó kibocsátása, és ahol a gazdaság növekedése nem erőforrásfüggő”.¹⁸ Az EU ennek értelmében képes arra, hogy „átalakítsa, és ezáltal fenntarthatóbb pályára állítsa gazdaságát és társadalmát”.¹⁹

A Bizottsági szándékai szerint az európai zöld megállapodás szerves részét képezi egyrészt a 2030-ig tartó időszakra szóló ENSZ-menetrend és a Fenntartható Fejlődési Célok elérésének, valamint az Ursula von der Leyen elnök politikai iránymutatásaiban bejelentett egyéb prioritások²⁰ megvalósításának. Az európai zöld megállapodás meghatározza, hogy miként lehet Európát 2050-ig az első klímasemleges kontinenssé tenni, ahol a gazdaságpolitika középpontjába a fenntarthatóság és a polgárok „jól-léte”²¹ kerül. Célkitűzéseikhez minden uniós fellépésnek és szakpolitikának hozzá kell járulnia, a közlemény csupán egy kezdeti ütemtervet mutat be ezek megvalósításához, amely a későbbiekben aktualizálásra fog kerülni.

Az éghajlatváltozás és a biodiverzitás csökkenése

Az Unió környezeti politikája számára a legnagyobb kihívást azok a különösen összetett, globális kihívások jelentik, amelyek megoldása csak hatékony nemzetközi összefogással, valamint a termelés és fogyasztás rendszerének radikális átalakításával érhető el. Ilyennek tekinthető elsősorban az éghajlatváltozás és a biodiverzitás csökkenése, amelyek komoly fenyegetést jelentenek a gazdaság és a társadalom egészére nézve. Az Európai Unió mindkét területen vezető szerepet kíván vállalni, a meghozott intézkedéseivel példát mutatva globális szinten.

Ami az éghajlatváltozás kérdését illeti, annak ellenére, hogy az „éghajlatváltozás” kifejezés csak a Lisszaboni Szerződés óta szerepel az EU alapszerződéseiben (Vedder, 2010, 290-291), az ezzel kapcsolatos uniós szakpolitika dinamikus fejlődésen ment keresztül az 1990-es évektől. Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (*Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC*) értékelő jelentései – legutóbb a 1,5°C-os globális hőmérséklet-emelkedés hatásairól szóló különjelentés (IPCC, 2018) – kezdettől fogva megbízható tudományos alapot nyújtanak az éghajlatpolitika, a fosszilis tüzelőanyagtól való függőséggel kapcsolatos

¹⁸ COM(2019) 640, 2. o.

¹⁹ Uo.

²⁰ Ursula von der Leyen (2019): Ambíciózusabb Unió – Programom Európa számára.

²¹ A hivatalos magyar fordítás a polgárok (anyagi) jólétét említi, pedig a két kifejezés (*welfare, well-being*) közti különbség alapvető fontosságú a témánk szempontjából.

geopolitikai aggodalmak, az energiaárak és az energiabiztonság, illetve az éghajlatváltozás világszerte egyre inkább tapasztalható bizonyítékai és az ezekhez kapcsolódó – a világ számos területén előforduló rendkívüli időjárási események okozta – költségek vonatkozásában.

2007 tavaszán az Európai Tanács még arról döntött, hogy 2020-ig legalább 20%-kal kell csökkenteni az ÜHG-k kibocsátását az 1990-es szinthez képest. Mintegy 10 évvel később már olyan jogszabályok kerültek elfogadásra, amelyek lehetővé teszik 2030-ra a legalább 40%-os csökkentést is.²² Az európai zöld megállapodás cselekvési területei között is első helyen szerepel az EU 2030-ra és 2050-re vonatkozó klímavédelmi törekvéseinek a fokozása. A 2050-re megvalósítandó klímasemlegességi célkitűzés kötelező erejét „*az első európai éghajlat-politikai jogszabály*”²³ hivatott garantálni, amely a Bizottság szándékai szerint azt is biztosítani fogja, hogy valamennyi uniós szakpolitika hozzájáruljon a cél eléréséhez.

Látványos eredmény, hogy sikerült szétválasztani a gazdasági növekedést és az ÜHG-k kibocsátásának növekedését: 1990 és 2018 között a gazdaság 61%-kal nőtt, miközben a kibocsátás 23%-kal csökkent.²⁴ Az EU jól haladt az ÜHG-k kibocsátásának csökkentésével (20%-os csökkentés az 1990-es szinthez képest), valamint a megújuló energiaforrások használatával kapcsolatos, 2020-as célkitűzések megvalósításával, az energiahatékonyság terén azonban korlátozottabb előrelépések történtek.²⁵ A Bizottság jelenleg átfogó tervet készít az uniós éghajlatpolitika 2030-ra vonatkozó célkitűzésének legalább 50%-ra történő emelésére, valamint annak megvizsgálására, hogy miként lehetne közelíteni az 55%-hoz (az 1990-es szinthez viszonyítva).²⁶ Ehhez felül kell vizsgálnia az éghajlatpolitika összes releváns eszközét, beleértve a kibocsátás-kereskedelmi rendszert (EU ETS)²⁷ is. A tagállamoknak majd 2023-ban, a nemzeti energia- és

²² COM(2014) 15

²³ Európai Bizottság (2020): Az európai éghajlat-politikai jogszabály.

²⁴ COM(2019) 640, 5. o.

²⁵ Érdekes, hogy annak ellenére, hogy az Európai Unióban az ÜHG-kibocsátás 75%-a a gazdasági ágazatok energiatermeléséből és -felhasználásából származik, az uniós energiapolitika újdonságként jelent meg a Lisszaboni Szerződésben, és az EUMSZ XXI. Címe így is mindössze egyetlen cikkben szabályozza az uniós energiapolitika céljait, valamint az ezek elérése érdekében hozott intézkedések jogalapját.

²⁶ COM(2019) 640, Annex

²⁷ Lásd a 2003/87/EK irányelv konszolidált változatát.

klímterveik aktualizálása során kell figyelembe venniük az új, uniós szintű törekvéseket.

Hasonlóképpen rendkívül komplex probléma a biodiverzitás csökkenésének megállítása is, amelyet 2010-ig kellett volna elérni a 6. környezeti cselekvési program általános célja értelmében. Ennek legfőbb eszköze a madárvédelmi²⁸ és az élőhelyvédelmi²⁹ irányelvekre épülő Natura 2000 hálózat, amely jelenleg az EU területének mintegy 18%-ára terjed ki.³⁰ Mivel a tagállamok kezdeti elkötelezettségéhez nem társultak megfelelő eszközök, a 2010-es célt az Uniónak nem sikerült megvalósítania. A Bizottság ezért 2011-ben új stratégiát fogadott el a következő 10 évre, de a biodiverzitással kapcsolatos mutatók általános iránya – számos indok miatt³¹ – továbbra is összességében negatív maradt.

2020 májusában született meg a 2030-ig tartó időszakra szóló, új biodiverzitási stratégia.³² Ebben célként jelenik meg a szárazföldi és a tengeri területek legalább 30-30%-ának védelemben részesítése, az uniós védett területek legalább 1/3-ának szigorú védelme (beleértve valamennyi természetes és öreg erdőt), valamint egy uniós természethelyreállítási terv, amellyel „*Európa példát fog mutatni a világ többi részének*”.³³ Az új stratégia egy napon került elfogadásra a „*termelőtől a fogyasztóig*” elnevezésű stratégiával,³⁴ utalva a közös agrárpolitika (KAP) és a biodiverzitás csökkenése közötti szoros összefüggésekre.

Az integráció követelménye

Az EU környezeti politikája kezdettől fogva megosztott hatáskörbe tartozik, és ezer szálon kapcsolódik a többi uniós szakpolitikához (különösen a belső piac-hoz, a közös kereskedelempolitikához, a mezőgazdasághoz, a halászat-hoz, az energiapolitikához, a kohéziós politikához, a közlekedéshez, a kutatáshoz és a technológiai fejlesztéshez). De szorosan összefügg gyakorlatilag minden más

²⁸ 2009/147/EK irányelv (HL L 20., 2010.1.26., 7. o.)

²⁹ 92/43/EGK irányelv (HL L 206., 1992.7.22., 7. o.)

³⁰ Ehhez járul még kb. 8% a nemzeti védelmi rendszerek keretében. Az uniós tengeri területeknek nagyjából a 11%-a élvez védeltséget.

³¹ Pl. a helytelen mezőgazdasági gyakorlat, a városok terjeszkedése, a termőföldek művelésből való kivonása és az infrastruktúra-fejlesztések miatt.

³² COM(2020) 380

³³ 6. o.

³⁴ COM(2020) 381

területtel, ahol az Unió hatáskörökkel rendelkezik, a versenyszabályoktól a fogyasztóvédelmen át egészen az uniós oktatási és kulturális politikákig. Az Unió különböző szakpolitikai közötti koherencia eléréséhez elengedhetetlen, hogy a környezeti politika célkitűzései és szempontjai beépüljenek az EU átfogó gazdasági és társadalmi menetrendjébe. Kétségtelenül egyszerűbb a helyzet, ha a Bizottság stratégiája kiemelten kezeli a környezeti szempontokat, mint ahogy azt az európai zöld megállapodás teszi.

Természetesen nem véletlen, hogy az Európai Unió – mint gazdasági integrációs szervezet – éppen a szűkebb értelemben vett gazdasági területeken rendelkezik kizárólagos hatáskörökkel, a környezeti szempontok pedig – kevés kivétellel – a gyakorlatban rendre hátrébb sorolódnak a gazdasági, üzleti, pénzügyi, szociális, foglalkoztatási és egyéb szempontokhoz képest. A különféle politikák területén elért előrehaladás mértéke ettől függetlenül is mindig is eltérő volt, bár a környezeti szempontok hatékonyabb integrációjára különösen jó alkalmakat jelentenek a más uniós politikákat (pl. a közös agrárpolitikát, a halászati vagy a kohéziós politikát) érintő reformok.

Az elmúlt éveket tekintve a 7. környezeti cselekvési program és más szakpolitikák általában igazodtak egymáshoz, kezdettől fogva különleges kihívást jelent azonban a már említett KAP. Az általa ösztönözött, intenzív mezőgazdaság ugyanis nem csökkenti a természeti tőkére nehezedő nyomást, hanem éppen ellenkezőleg, kimeríti azokat az erőforrásokat, amelyektől a mezőgazdaság függ, miközben a vegyszerhasználat az egészségre nézve is káros hatással van.³⁵ A KAP további reformja keretében olyan intelligens mezőgazdaságra van szükség, amely elkötelezett a talajhoz, a vízhez, a biológia sokféleséghez, a levegőminőséghez, az éghajlat-politikai fellépéshez és a tájfeltételek megteremtéséhez kapcsolódó közjavak és ökoszisztéma-szolgáltatások iránt. A jövő agrárpolitikájában nőni fog az ellátási láncok lerövidítésének a szándéka, valamint a környezetbarát termelési módszerek alkalmazása. A fogyasztók részéről pedig egyre inkább a könnyen ellenőrizhető, biztonságos és tápláló élelmiszerek iránt mutatkozik növekvő kereslet.

³⁵ A Környezetvédelmi, Közegészségügyi és Élelmiszer-biztonsági Bizottság jelentése a 7. környezetvédelmi cselekvési program végrehajtásáról, A8-0059/2018, 2018.3.6., 6. o.

A végrehajtás hiányosságai

Az EU környezeti politikája a megvalósításért való felelősséget megosztja a különböző irányítási szintek között, összhangban a szubszidiaritás elvével. A szakirodalomban széles körben ismert probléma a meglévő jogszabályok gyakorlati érvényesülésével kapcsolatos hiányosságok megléte (Krämer, 2016). Az eddigi leltár alapján elmondható, hogy kb. 50 év elteltével még mindig rengeteg a probléma, de belátható időn belül látványos eredményeket lehetne elérni önmagában a meglévő szabályok nemzeti, regionális és helyi szintű végrehajtásának támogatásával. Arról nem is beszélve, hogy a környezetvédelmi szabályozás végrehajtásának elmulasztása a számítások szerint minden egyes évben kb. 50-55 milliárd euró terhet jelent a környezettel és az egészséggel kapcsolatban felmerülő, közvetlen költségek miatt,³⁶ miközben a környezeti célok teljesítésének elmaradása negatívan befolyásolja az EU és a nemzeti hatóságok hitelességét a nyilvánosság előtt.

A Bizottság az elmúlt években számos közleményben azonosította a jogszabályok végrehajtási hiányosságainak felszámolása terén jelentkező kihívásokat és megoldásokat.³⁷ A kapacitásai korlátozottsága miatt „a Szerződések óre” egyre inkább a tagállamok részéről megvalósuló jogsértések megelőzésére, illetve a stratégiai kérdésekre igyekszik helyezni a hangsúlyt. Ennek ellenére a környezeti politikával összefüggésben detektált kötelezettségszegések, és az ezek alapján indult eljárások száma minden évben kiemelkedően magas, bár a tagállamok között a végrehajtás eredményességét tekintve jelentős különbségek állnak fenn.

A környezetvédelmi jogszabályok végrehajtásának javítása érdekében széles eszköztár jött létre az évek során (Horváth, 2019: 85-100), például a környezeti politikák végrehajtásának felülvizsgálata (EIR)³⁸ 2017 óta részletes országjelentéseket tartalmaz, és meghatároz olyan végrehajtási problémákat, amelyekkel több vagy adott esetben valamennyi tagállam szembesül. Ilyennek tekinthető főleg a természetvédelem, a hulladékgazdálkodás, a víz- és a levegővédelem területe. Utóbbival kapcsolatban – magyar vonatkozásai miatt is³⁹ – fontos megemlíteni, hogy az EU-ban a légszennyezés a legjelentősebb a halált okozó környezeti tényezők közül (EEA, 2018), és különösen aggasztó a levegő-

³⁶ Európai Bizottság (2019b): The costs of not implementing EU environmental law.

³⁷ COM(2008) 773, COM(2012) 95, COM(2016) 316

³⁸ Európai Bizottság (2017): The Environmental Implementation Review.

³⁹ L. a C-633/18. sz. ügyben indított kötelezettségszegési eljárást az EU Bírósága előtt.

minőségi jogszabályok végrehajtásának hiánya a városi területeken, ahol az Unió népességének többsége lakik. A veszélyes finomrészecske-kibocsátás fő forrásai a fosszilis tüzelőanyagok lakossági felhasználása és a közlekedés, a nitrogén-oxidok esetében pedig megkérdőjelezi az eredményeket a becsült kibocsátások és a dízelüzemű járművek valós vezetési feltételek melletti kibocsátása közti különbség.

A nyilvánosság bevonása

A környezeti politika esetében kulcsfontosságú az érdekelt felek széles körű és aktív részvétele, különös tekintettel az egyénekre és az általuk létrehozott környezetvédelmi céllal létrehozott civil szervezetek bevonására. A környezeti demokrácia témakörével szorosan összefüggő társadalmi részvétel (*public participation*) környezeti ügyekben fontos politikai és jogi alapelvnek is tekinthető, és számos kézzelfogható előnnyel jár, például javítja a döntések minőségét, növeli azok társadalmi elfogadottságát, segíti a nyomkövetést és csökkenti a jogszabályok végrehajtási deficitjét.

A környezet állapotának romlása miatt a nyilvánosság szerepe egyre nélkülözhetetlenebbé válik a helyitől egészen az uniós (nemzetközi) szintig, és kiemelt fontosságúvá válnak a rendkívül sokszínű civil társadalom részeként tevékenykedő „*zöld szervezetek*”, amelyek szintén nagyon különbözőek lehetnek. A nemzetközi szakirodalom *grassroots* csoportoknak hívja a helyi konfliktusok talajából kinőtt, alkalmi jellegű szerveződések, szemben az ún. *mainstream* környezetvédő szervezetekkel, amelyek támogatásokból, pályázatokból, adott esetben szakértői munkából is erőforrásokat teremtenek, komoly intézményi háttérrel építenek ki maguknak (a kétféle civil szervezeti forma aztán 1-1 kampány, ügy során szorosan együttműködik egymással). A környezetvédő szervezeteknek ezen kívül híresen jó nemzetközi hálózatuk is van, aminek keretein belül megosztják egymással az információikat, és számos egyéb módon tudják segíteni egymás tevékenységeit (Fülöp, 2018, 18-19). Uniós szinten is hálózatba tömörülnek a legismertebb európai szervezetek, többnyire egyfajta „*ernyőszervezetként*”; munkájukba a kelet-közép-európai környezetvédő szervezetek is bekapcsolódtak az 1990-es évektől (Glied, 2016: 134-135).

Természetesen az érdekérvényesítő képességük mind a pénzügyi kondíciókat, mind a humán erőforrásaikat tekintve eltörpül az üzleti szervezetek lehetőségei mellett (Newell – Grant, 2000: 230-232), bár nehéz meghatározni, hogy ténylegesen mekkora befolyással tudnak részt venni az uniós szintű – többnyire Brüssz-

szelben és Strasbourgban zajló – döntéshozatali eljárásokban (Pánovics, 2015: 49). A nyilvánosság szerepét növelné többek között a környezethez való jognak, mint alapvető emberi jognak az uniós polgárok jogai közé emelése is. Ez erősítené az uniós környezeti szabályozás „alkotmányos jellegét”,⁴⁰ és hozzájárulna a környezethez való jogról szóló vitához is, amely már az 1970-es évek óta tart (Ladeur, 1996: 18).

Az európai zöld megállapodás is hangsúlyozza a nyilvánosság aktív részvételének és bizalmának a fontosságát a szakpolitikai lépések eredményességéhez és támogatottságához.⁴¹ 2020 márciusában bejelentésre került, hogy ennek részeként a Bizottság 12 hetes konzultációt szervez arról, hogyan lehet bevonni az Unió polgárait az éghajlatváltozás elleni küzdelembe. Mivel számítani lehet az európai polgárok növekvő érzékenységére a környezeti kihívások emberi egészségre gyakorolt hatásaival kapcsolatban, ez egyben lehetőséget is jelent az uniós (tehát az egyes tagállamokétól eltérő) érdekeket képviselő intézmények számára, hogy a nemzeti kormányok számára gyakran súlyos pénzügyi terhet jelentő intézkedések elfogadtatása során hivatkozni tudjanak azok magas társadalmi támogatottságára. A polgárok és szervezeteik így az uniós intézmények szoros szövetségésévé, illetve a tagállami szint felett zajló döntéshozatali eljárások nélkülözhetetlen szereplőivé válhatnak, csökkentve az uniós intézményrendszer ún. „demokrácia deficitjét”.

Ökoadó és a beruházások finanszírozása

Az adózás az utolsó olyan uniós szakpolitikai terület, ahol a döntéshozatal kizárólag egyhangúságon alapul.⁴² Az EUMSZ 194. cikk (3) bekezdése értelmében az elsődlegesen adózási természetű intézkedések az energiapolitika keretében is csak különleges jogalkotási eljárásban, a Tanács egyhangú döntésével állapíthatók meg, az Európai Parlamentnek tehát továbbra is mindössze konzultációs szerepe van.⁴³

⁴⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartája sajnos nem deklarálja a környezethez való, szubsztantív jellegű jogot; a 37. cikkében található rendelkezés az integráció követelményét erősíti meg, illetve a fenntartható fejlődés alapelveként történő megismétlését tartalmazza.

⁴¹ COM(2019) 640, 2. o. („[...] *this transition [...] must put people first, [...] active public participation and confidence in the transition is paramount*”)

⁴² Lásd az EUMSZ 113. és 115. cikkeit.

⁴³ Hasonló rendelkezést tartalmaz az EUMSZ 192. cikk (2) bek. első albekezdése a környezeti politika keretében.

Mivel az adózás valamennyi kormányzat számára a nemzeti szuverenitással szorosan összefüggő, kulcsfontosságú közpolitikai eszköz, a tagállamok évtizedeken át ragaszkodtak a vétőjogukhoz adózási kérdésekben.⁴⁴ Ezért a Bizottság – a Parlament támogatásával – hiába javasolta több alkalommal is a minősített többségi szavazás bevezetését ezen a területen. A tagállamok számának növekedésével, illetve az újabb és újabb kihívások megjelenésével ez a döntéshozatali módszer már nem tükrözi a realitásokat, hiszen gyakorlatilag lehetetlenné teszi a változásokra történő gyors reagálást és alkalmazkodást, a továbbiakban pedig az esetleg elfogadott szabályok (egyhangú) utólagos módosítását is.

Jó példa erre az energiaadó-irányelv⁴⁵ felülvizsgálatára, 2011-ben benyújtott javaslat,⁴⁶ amely többek között orvosolta volna azt a paradox helyzetet, hogy jelenleg bizonyos esetekben pont a legszennyezőbb üzemanyagokat terhelik a legalacsonyabb adók.⁴⁷ A Tanács tagjai közötti konszenzus hiányában azonban a Bizottság végül kénytelen volt visszavonni a javaslatát. Az egyhangúság követelménye így az EU környezetvédelmi és éghajlatpolitikai kezdeményezéseivel éppen ellenkező hatást vált ki, ezért 2021 közepére várható egy újabb javaslat benyújtása az irányelv felülvizsgálata érdekében. A Bizottság véleménye szerint ehhez nincs szükség a Lisszaboni Szerződés módosítására, hiszen az ún. áthidaló klauzulák⁴⁸ alkalmazásával biztosítható a minősített többségi döntéshozatalra történő áttérés.

A környezeti politika finanszírozása alapvetően az uniós tagállamok feladata, de az Unió többéves pénzügyi keretében felhasználható forrásoknak is kiemelt szerepe van az európai környezet minőségének a javításában. A problémát azonban gyakran nem is a pénzeszközök hiánya, hanem a pénzeszközökkel való nem megfelelő gazdálkodás okozza.

⁴⁴ Ennek ellenére már a Római Szerződés is biztosította a nemzeti adóügyi jogszabályok harmonizálásra irányuló intézkedések jogalapját, bár kétségtelen, hogy részletesebb szabályozás csak a hozzáadottérték-adóval (héta) és a fogyasztási adókkal kapcsolatban került elfogadásra.

⁴⁵ 2003/96/EK irányelv az energia termékek és a villamos energia közösségi adóztatási keretének átszervezéséről (HL L 283., 2003.10.31., 51. o.)

⁴⁶ COM(2011) 169

⁴⁷ COM(2019) 8, 6. o.

⁴⁸ Elsősorban az EUSZ 48. cikk (7) bekezdésében foglalt, általános „*passerelle*” klauzula kínál strukturált megoldást az elmozdulásra. Ehhez képest az EUMSZ 192. cikk (2) bekezdése különös „*passerelle*” klauzulát tartalmaz, és eddig még egyetlen esetben sem éltek a lehetőségével.

A rendelkezésre álló pénzügyi eszközök korlátozottsága miatt az uniós költségvetésből származó, kohéziós és regionális fejlesztési alapok hatékonyabb és célzottabb felhasználása érdekében egyértelmű fenntarthatósági kritériumokat és teljesítményalapú célkitűzéseket kell alkalmazni, és előtérbe kell helyezni a hosszú távú célokkal összhangban álló, a tiszta technológiákba és értékláncokba irányuló beruházások kiemelt finanszírozását. Egyre fontosabbá válik a magántőke és egyéb pénzügyi források nagyobb arányú bevonása is, és a környezet érintő döntések meghozatalánál nagyobb szerepet kell kapnia a gazdasági hasznokkal és költségekkel kapcsolatos számításoknak, valamint a tétlenség (nem-cselekvés) költségeivel kapcsolatos tájékoztatásnak. Az optimális felhasználás érdekében továbbá előnyben kell részesíteni azokat a megoldásokat, beruházásokat és támogatásokat, amelyek egyszerre több célkitűzés elérését is segítik.⁴⁹

A 6. környezeti cselekvési program időszakának hatékonyságát annak első éveiben eredendően meghatározta, hogy az elfogadása során (az együttdöntési eljárás keretében, az Európai Parlament és a Tanács között) folytatott politikai vita az uniós szintű pénzügyi keretről szóló tárgyalások után következett,⁵⁰ és ez nem bizonyult szerencsés megoldásnak. A 8. cselekvési program kidolgozása párhuzamosan zajlik a következő hét évről (2021-2026) szóló pénzügyi keret kidolgozásával, bár ez utóbbi jelentős késedelmet szenvedett a tagállamok közötti megállapodás elfogadásának elhúzódása miatt (Andor, 2020). A Bizottság tervei szerint azonban kiemelkedően magas összeget, az uniós költségvetés 25%-át fordítják majd klímavédelmi beruházásokra, illetve a Horizon Europe program forrásainak bővítésére.⁵¹

Uniós jövőkép 2050-ig

2011-ben a hatodik közösségi környezetvédelmi cselekvési program végső értékelése is elismerte, hogy a környezetre nehezedő nyomás egyre globálisabb és szisztematikusabb jellegű, az összetett kapcsolatrendszerek miatt pedig „*kiterjedtebb tudásbázisra van szükség ahhoz, hogy jobban megértsük az ösztönzőket és a korlátokat, igazolni tudjunk a cselekvés és a tétlenség költségeit, és megbízható mutatókat dolgozhassunk ki az EU fenntartható jövője felé tett haladás méréséhez*”.⁵² Ahogy az európai zöld meg-

⁴⁹ Például a légi közlekedés egy részét is kiváltó gyorsvasutak fejlesztésén keresztül.

⁵⁰ COM(2011) 531, 11. o.

⁵¹ COM(2020) 98, 7. o.

⁵² COM(2011) 531, 13. o.

állapodásról szóló bizottsági közlemény is hangsúlyozza: „A kihívások összetettek és egymásba fonódnak.”⁵³ Az Uniónak ezért továbbra is ambiciózus (még hozzá az eddiginél is előremutatóbb) környezeti politikát kell folytatnia.

Az EU – a tagállamaival közösen – kulcsszerepet játszott 2015 szeptemberében a Fenntartható Fejlődési Célok, valamint ugyanakkor az évnek a végén az új globális klímaegyezmény (a Párizsi Megállapodás) elfogadásában, amelyek egyelőre megfelelő keretet biztosítanak nemzetközi szinten az EU környezeti politikája számára, a tagállamok és az Unió pedig egyaránt elkötelezettek és vezető szerepet játszanak a célkitűzések elérése terén. A Párizsi Megállapodás végrehajtása azonban könnyen csapdahelyzetbe kerülhet a „közlekedők tragédiája” néven ismert jelenség miatt (Pánovics, 2018: 1325) a potyautasság (*free-rider*) jelensége és a kibocsátások áthelyezésének (*carbon leakage*) kockázata pedig szintén hiábavalóvá teheti az EU és tagállamai által tett erőfeszítéseket, ha a globális kibocsátás összességében nem fog csökkenni. Ennek kezelése érdekében a Bizottság 2021-ben fog javaslatot tenni az importált fogyasztási cikkek karbonintenzitását ellenőrző mechanizmusra, amely a tervek szerint az uniós költségvetés egyik új, saját forrása lenne (hasonlóan az EU ETS-en alapuló forráshoz).⁵⁴

Az alacsony CO₂-kibocsátású, versenyképes gazdaság 2050-ig történő megvalósításának ütemterve már 2011-ben elfogadásra került.⁵⁵ A klímasemlegesség 2050-re történő elérése, mint legfőbb célkitűzés több évtizedre szóló,⁵⁶ egyértelmű jövőképet jelent, amely hosszú távra megadja a politikai irányvonal biztonságát, és világos üzenetet közvetít a piaci szereplők és a polgárok felé egyaránt, miközben megmarad a változó körülményekre való reagálás képessége (az ún. „*reziliencia*”) is. A klímasemleges és körforgásos gazdaság (*climate neutral and circular economy*) megvalósításához azonban figyelembe kell venni az egyes iparágak átalakításához szükséges időt (ami kb. 25 év). Ez azt jelenti, hogy a 2050-re vonatkozó célok eléréséhez a szükséges intézkedéseket a következő 5 évben kellene meghozni(!), ezért új ipari stratégia⁵⁷ és a körforgásos gazdaságra vonatkozó új cselekvési terv elfogadására van mielőbbi szükség.⁵⁸

⁵³ COM(2019) 640, 3. o.

⁵⁴ COM(2020) 98, 16. o.

⁵⁵ COM(2011) 112

⁵⁶ COM(2018) 773

⁵⁷ Különösen az energiaigényes iparágak (pl. acélipar, építőipar, cementgyártás, vegyipar) esetében.

⁵⁸ COM(2019) 640, 8. o.

Az EU-nak a következő évtizedben tehát egyfajta „*ökológiai átállást*” (*ecological transition*) kell megvalósítania, ami alapvető változásokhoz fog vezetni néhány éven belül. A fosszilis tüzelőanyagok kivezetése és a Bizottság 2020 tavaszának végén bejelentett elképzelései (pl. a meglévő épületállomány éves felújítási arányának legalább duplájára emelése, 1 millió elektromos töltőállomás létrehozásának finanszírozása, nemzeti e-közbeszerzési rendszerek és platformok létrehozása) látványos eredményeket fognak hozni a gyakorlatban. Közben a koronavírus-járvány világosan megmutatta a hagyományos megoldások kritikátlan alkalmazásának a rendszerszintű kockázatait, továbbá bizonyította a környezeti rendszerek és az emberi egészség közötti szoros összefüggést, és ráirányította a figyelmet a függőség csökkentésének és az ellátásbiztonság erősítésének a fontosságára. Mivel az idő sürget, a 8. környezeti cselekvési program tervezetének kidolgozása kiváló alkalom az EU környezeti politikája számára, hogy elinduljon ebbe az irányba.

Irodalomjegyzék

- Andor, László (2020): Uniós forráspon – Lehetséges-e a mainál jobb EU-költségvetés? *Mérce.hu*, utolsó hozzáférés: 2020. 09. 26.
- Bándi, Gyula (1999): *Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest: 27.
- EEA (2018): Környezeti mutatókról szóló jelentés. Utolsó hozzáférés: 2020.03.18.
- EEA (2019): The European environment – state and outlook, Knowledge for transition for a sustainable Europe. Utolsó hozzáférés: 2020.03.14.
- Európai Bizottság (2017): The Environmental Implementation Review. Utolsó hozzáférés: 2020.09.24.
- Európai Bizottság (2019a): Vitaanyag – Fenntartható Európa 2030-ra. Utolsó hozzáférés: 2020.09.26.
- Európai Bizottság (2019b): The costs of not implementing EU environmental law. Final Report, COWI A/S and Eunomia Research & Consulting Ltd, March 2019. Utolsó hozzáférés: 2020.09.23.
- Európai Bizottság (2020): Az európai éghajlat-politikai jogszabály. Utolsó hozzáférés: 2020.09.23.
- Faragó, Tibor (2018): A nemzetközi környezet- és klímapolitikai együttműködés. In: *Mérsékelt öv? Felelős cselekvési irányok a hatékony klímavédelemért*. Klímabarát Települések Szövetsége, 2018: 5-7.
- Fülöp, Sándor (2018): *Környezetjog – környezeti konfliktusok*. NKE: 18-19.

- Glied Viktor (2016): *A balványtól a mélyzöldig. A globális környezetvédelmi mozgalom negyedik százada*. IDRResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs: 134-135.
- Horváth, Zsuzsanna (2019): A környezeti megfelelés és irányítás javításának új eszközei az Európai Unióban. In: Kis Kelemen, Bence – Mohay, Ágoston – Pánovics, Attila (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet Bruhács János 80. születésnapja tiszteletére*. PTE ÁJK, Pécs: 85-100.
- IPCC (2018): Global warming of 1.5°C. Utolsó hozzáférés: 2020.04.05.
- Jans, Jan H. – Scott, Joanne (2003): The Convention on the Future of Europe: An Environmental Perspective. *Journal of Environmental Law*, 15 (3): 323.
- Krämer, Ludwig (2016): *Enforcement of Environmental Law*. Edward Elgar Publishing Ltd.
- Ladeur, Karl-Heinz (1996): Environmental Constitutional Law. In: Winter, Gerd (ed.): *European Environmental Law, A Comparative Perspective*. Dartmouth Publishing Company: 18.
- Marín Durán, Gracia – Morgera, Elisa (2012): *Environmental Integration in the EU's External Relations, Beyond Multilateral Dimensions*. Hart Publishing, Oxford/Portland: 288.
- Newell, Peter – Grant, Wyn (2000): Environmental NGOs and EU Environmental Law. In: Somsen, Han (ed.): *Yearbook of European Environmental Law, Volume I*. Oxford University Press: 230-232.
- Pánovics, Attila (2009): Stratégiák a fenntarthatóságért. In: Pánovics, Attila (szerk.): *Együtt Európában – múlt, jelen, jövő, Egyetemi tanulmányok*. Budapest, 2009: 225.
- Pánovics, Attila (2015): *Az Aarhusi Egyezmény és az Európai Unió*. IDRResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs: 49.
- Pánovics, Attila (2018): A Párizsi Megállapodás végrehajtási problémái. In: Menyhárd, Attila – Varga, István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai (II. kötet)*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest: 1325.
- Sustainable Development Goals – Knowledge Platform (2015): Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Utolsó hozzáférés: 2020. 09. 26.
- Ursula von der Leyen (2019): Ambiciózusabb Unió – Programom Európa számára. Utolsó hozzáférés: 2020.09.23.
- Vedder, Hans B. (2010): The Treaty of Lisbon and European Environmental Law and Policy. *Journal of Environmental Law*, 22:2: 290-291.

Abstract

Environmental Policy of the European Union – Halfway There(?)

As of today, both the European environment and the environmental policy of the EU are at a tipping point. Based on the findings of the latest ‘State of the Environment’ report (SOER 2020) of the European Environment Agency it is clear that incremental changes have resulted in progress in some areas, but the EU will not achieve its 2030 goals without urgent action during the next 10 years. The answer of the Union is the European Green Deal; it is a new growth strategy that aims to transform the EU into a fair and prosperous society, with a modern, resource-efficient and competitive economy where there are no net emissions of greenhouse gases in 2050 and where economic growth is decoupled from resource use.

Keywords: *environmental policy, environmental action programmes, European Green Deal*